

- نوع قالب شعری: مثنوی
- شاعر: محمّد حسین بهجت تبریزی
(شهریار)

علی آن شیر خدا، شاه

الفتی داشته با

عرب

این دل شب

حضرت علی (ع) که شیر خدا و امیر و سرور
سرزمین عرب بود با تاریکی شب، انس و
دوستی داشته است.

معنی واژه	واژه
دوستی، اُس، خو گرفتن	افت

نکات دستوری و آرایه ادبی:

عرب و شب **B** قافیه (ردیف ندارد)

شیر خدا **B** تشبیه

دل شب **B** تشخیص

شب ز اسرارِ علی آگاه

است دلِ شب، محرم

سِرِّ الله است

شب از مناجات های حضرت علی (ع) با خیر
است. دل شب، از راز علی (ع) با خداوند، آگاه
است.

واژه	معنی واژه
اسرار	جمع سِرِّ، رازها، سِرِّها
محرم	رازدار و مورد اطمینان کسی بودن
سِرِّ الله	راز خداوندی، اسرار الهی

نکات دستوری و آرایه ادبی:

آگاه و الله **B** قافیه (است **B** ردیف)

مصرع اول **B** تشخیص

مصرع دوم **B** تشخیص

شب شنفته است مناجات

جوشش چشمه ی

علی

عشق ازلی

شب، تمام راز و نیازها و شور و هیجان
عاشقانه و جاودانه ی حضرت علی (ع) را با
خدا شنیده است.

معنی واژه	واژه
شنیده	شنفته
جوشیدن، شور و هیجان	جوشش
همیشگی، بی آغاز،	ازلی

نکات دستوری و آرایه ادبی:

علی و ازلی **ب** قافیه (ردیف ندارد)

چشمه عشق **ب** اضافه تشبیهی

حرف «ش» **ب** واج آرایه

کلماتی چو دُر آویزه ی

مسجد کوفه

گوش

هنوزش مدهوش

مسجد کوفه هنوز مناجات های ارزشمند و
گرانقدر حضرت علی (ع) را به خاطر دارد و از
شنیدن آن متحیر و بیهوش است.

واژه	معنی واژه	واژه	معنی واژه
آویزه	گوشواره	دُر	مروارید
مدهوش	بیهوش، متحیر و حیران		

نکات دستوری و آرایه ادبی:

گوش و مدهوش **B** قافیه (ردیف ندارد)

کلماتی چو دُر **B** تشبیه

آویزه ی گوش داشتن **B** کنایه از به خاطر

سپردن و از آن پند گرفتن است

مدهوش بودن مسجد کوفه **B** تشخیص

(جان بخشی)

فَجْر تا سینه ی آفاق

چشم بیدار

شکافت

علی، خُفته نیافت

از آن زمان که سپیده ی سحر (خورشید)،
تاریکی شب را به روشنی روز درآورد، حضرت
علی (ع) را بیدار و مشغول راز و نیاز دیده
است.

واژه	معنی واژه	واژه	معنی واژه
فجر	روشنایی صبح	خُفته	خوابیده
آفاق	جمع افق، کرانه های آسمان		

نکات دستوری و آرایه ادبی:

شکافت و نیافت **B** قافیه (ردیف ندارد)

سینه ی آفاق **B** تشخیص

ناشناسی که به تاریکی

می بَرَد شام

شب

یتیمانِ عرب

حضرت علی (ع) آن مرد ناشناسی بود که در تاریکی شب برای کودکان یتیمِ عرب، غذا می بُرد.

نکات دستوری و آرایه ادبی:

شب و عرب **B** قافیه (ردیف ندارد)

تلمیح **B** یتیم نوازی حضرت علی علیه السلام

شب و تاریکی **B** تناسب (مراعات نظیر)

شب و شام **B** تناسب (مراعات نظیر)

عشق بازی که هم آغوش

خطر خُفت در خوابگه

پیغمبر

حضرت علی (ع) آن عاشقی است که خطر

مرگ را پذیرفت و در جای پیامبر (ص)

خوابید.

نکات دستوری و آرایه ادبی:

خطر و پیغمبر **B** قافیه (ردیف ندارد)

کل بیت **B** تلمیح؛ اشاره به داستان لیلۃ

المیّت (خوابیدن حضرت علی در بستر پیامبر

و هجرت پیامبر):

• وقتی مشرکانِ مکه، تصمیم گرفتند
شب هنگام، به خانه ی پیامبر (ص)
حمله کنند و او را بکشند، پیامبر (ص)
به سمت مدینه رهسپار شد و حضرت
علی (ع) در بستر پیامبر (ص) خوابید.
مشرکان به خانه ی پیامبر (ص) آمدند
اما حضرت علی (ع) را به جای ایشان
دیدند.

هم آغوشِ خطر **B** تشخیص (جان بخشی)

آن دم صبحِ قیامت

حلقه ی در،

تأثیر

شد از او دامن گیر

در آن سحرگاه عجیب و شگفت انگیز (سحرگاه نوزدهم ماه رمضان)، حلقه ی در، دامنش را گرفت و مانع رفتن او شد.

معنی واژه	واژه
شگفت انگیز، رویداد عجیب	قیامت تأثیر

نکات دستوری و آرایه ادبی:

تأثیر و دامن گیر **B** قافیه (ردیف ندارد)

دامن گیر شدن حلقه ی در **B** تشخیص

این بیت یک جمله دارد و «حلقه ی در» نهاد
است

کل بیت **B** تلمیح؛ اشاره به سحر نوزدهم ماه
مبارک رمضان:

• در صبح روز نوزدهم ماه رمضان،
ساعاتی قبل از شهادت، وقتی حضرت
علی (ع) قصد داشت که از خانه خارج
شود، حلقه ی در به شال کمر آن
حضرت آویخت (این نکته را شاعر به
زیبایی، چنان بیان کرده است که گویی
حلقه ی در، شخصیت انسانی یافته
است و می خواهد حضرت علی (ع) را
از رفتن باز دارد).

دست در دامن مولا زد،

در که علی بگذر و از

ما مگذر

در، لباس حضرت علی (ع) را گرفت و گفت: «یا
علی، از رفتن به مسجد منصرف شو و از من
عبور نکن.»

واژه	معنی واژه	واژه	معنی واژه
بگذر	منصرف شو	مگذر	عبور نکن

نکات دستوری و آرایه ادبی:

در و مگذر **B** قافیه (ردیف ندارد)

نکات دستوری و آرایه ادبی:

در و مگذر **B** قافیه (ردیف ندارد)

بگذر و مگذر **B** تضاد

دست در دامن مولا زد، در **B** تشخیص (جان
بخشی به در)

دست در دامن زدن **B** کنایه از خواهش
کردن

شبروان مستِ ولای تو

جان عالم به فدای

علی

تو علی

یا علی، انسان های عارف و مؤمن، شیفته ی

دوستی تو هستند. یا علی، جانِ همه ی

انسان های جهان، فدای تو باد.

معنی واژه	واژه
محبت و دوستی	ولا
کسانی که شب را برای عبادت بیدار هستند، عبادت کنندگان در شب، عارفان	شبروان

نکات دستوری و آرایه ادبی:

شبروان **B** کنایه از شب زنده داران

خداشناس

جانِ عالم **B** تشخیص (جان بخشی)؛ جان

دادن به عالم ماده

پیام:

این شعر به عبادت ها، راز و نیازها، کمک حضرت علی (ع) به بچه های نیازمند و یتیم، دلاوری ها و از خودگذشتگی ها و شهادت حضرت علی (ع) اشاره دارد و بازگو می کند که حضرت علی (ع) نمونه ی یک انسان کامل

شهریار (۱۲۸۵ - ۱۳۶۷ ه.ش):

محمدحسین بهجت تبریزی در سال ۱۲۸۵ ه.ش در شهر تبریز متولد شد، تحصیلات خود را در تبریز و دارالفنون تهران گذراند. او نخست در رشته ی پزشکی تحصیل کرد و پس از چندی، پزشکی را رها کرد و به شعر و شاعری روی آورد. «بهجت» را به عنوان شاعری (تخلص) ولی سرانجام، شهریار را انتخاب کرد.

شهریار به دو زبان فارسی و آذری (ترکی) شعر می سرود. منظومه ی «حیدر بابا»، معروفترین شعر ترکی اوست. وی در مقبرةالشعراى تبریز به خاک سپرده شد.